

מקורות

- שלמה טל (עורך), נוסח התפילה של יהודי פרס, ירושלים, מכון בן-צבי, תשמ"א, מו + 252 + VIII עמודים.
- מהדורה מצולמת של כתב-יד אדלר (ENA 23) מתוך האוסף של בית-המדרש לרבנים בניו-יורק. לכתב-היד צורפו הערות, מראי-מקום ושינויי נוסחאות מתוך כתב-יד אחרים. הסידור כולל את תפילות ימי-החול, השבת, הימים הנוראים והמועדים, הגדה של פסח ומינהגי פרס. ההוראות כתובות בפרסית-יהודית ומתורגמות לעברית. המבוא לספר דן בייחודו של נוסח-התפילה של יהודי פרס, ועיקרו – היות נוסח זה מבוסס על סדר רב סעדיה גאון, בעוד שנוסחי התפילה של הספרדים והאשכנזים מבוססים על סדר רב עמרם גאון.
- יצחק לוי, אנתולוגיה של חזנות ספרדית, בעריכת משה גיורא אלימלך, כרך עשירי, ירושלים, הוצאת המכון לחקר שירת-העם הספרדית-יהודית על-שם יצחק לוי, XX, 1980, + 358 עמודים.
- הכרך העשירי של האנתולוגיה של חזנות ספרדית, מפעלו הגדול של יצחק לוי, הושלם אחרי מות המחבר בידי משה-גיורא אלימלך. בכרך זה 162 לחנים לזמירות, בקשות, שירי-שבת ומועד, סליחות, קינות, שירים לברית-מילה, לחתונה ועוד. מוצא הלחנים מירושלים, מסאלוניקי, מקאהיר, מטאנז'יר, מטיטואן, מאמסטרדאם וממקומות נוספים.
- ר' שם טוב בן יצחק ארדוטיאל הוא דון סנטו דה קריון, מעשה הרב (מלחמת העט והמספריים), ההדירוהו עם מבוא ופירושים: יהודה ניני ומאיה פרוכטמן, תל-אביב, אוניברסיטת תל-אביב, תש"ם, בסדרת מחקרים של מפעל 'מורשת' לחקר יהדות המזרח, 86 עמודים.
- מקמה על סופר שעטו נשבר והוא כותב במספריים. העט, החרד על כי קם יורש למלאכתו, מתווכח עם המספריים: למי יאתה הכתיבה, והם מביאים את ריבם למשפטו של האדם. המקמה, שנתחברה בשנת 1345 בחלוף תור הפריחה של סוג ספרותי זה, אמנם נתפרסמה בדפוס בשנת 1859 בכתב רש"י, ללא ניקוד וכשיבושים, והיא נדפסת כאן במלואה בלוויית מבוא ופירושים. במבוא מועלית השערה, כי מעשה הרבי הוא אליגוריה על הירידה הרוחנית בקהילות היהודיות בספרד והשתלטות היסודות הפחותים והתקיפים עליהן. המבוא כולל דיון בדמותו של ר' ש"ט ארדוטיאל, שנולד בצפון קאסטיליה וחבר בעברית גם את 'ים קהלת' ו'ריבונו של עולם'. כן תורגם מערבית לעברית את 'מצוות זמניות' וכתב בקאסטילית את Proverbios Morales (משלי מוסר), שנתפרסם במקורו במהדורה מדעית.

Harvey E. Goldberg (Ed.), *The Book of Mordechai—A Study of the Jews of Libya*, Philadelphia, Institute for the Study of Human Issues, 1980, XII + 226 pp.

קטעים מתוך 'הגיד מרדכי' למרדכי הכהן, אשר יצא לאור במלואו במקורו העברי (הוצאת מכון בן-צבי תשל"ט, ראה 'פעמים' מס' 3). ליקוט הקטעים, תירגומם לאנגלית ועריכתם נעשו בידי פרופ' ה' גולדברג, שגם ההדיר את הספר בעברית. 'הגיד מרדכי' עוסק בתולדות יהודי לוב מימים קדומים עד ראשית המאה העשרים וכן במינהגיהם, והוא מקור חשוב במיוחד לפרקי-הזמן האחרונים הנדונים בו.

מחקרים

לכבודו של ש"ד גויטיין

משגב ירושלים פותח את סידרת פירסומיו בשני כרכי-מחקרים לכבוד פרופסור ש"ד גויטיין, גדול חוקרי הגניזה, בהגיעו לגבורות. בהקדמתו לספר אומר פרופסור יהושע פראוור: 'שהמחקר ההיסטורי חב חוב גדול לש"ד גויטיין על ששיחזר פרק גדול וחשוב בתולדות המזרח הקרוב... (והקים) ממסד עד הטפחות, בניין פאר של קהילות ישראל, שחיו שלוש מאות שנה ומעלה בצל חצי הסהר...'

□ שלמה מורג, יששכר בן-עמי, בהשתתפות נועם סטילמן (עורכים), מחקרי עדות וגניזה, ירושלים, משגב ירושלים והוצאת ספרים ע"ש מאגנס, תשמ"א י"ב + 341 עמודים.

בכרך העברי 13 מחקרים, ועיקרם בשתי חטיבות: (א) חקר הגניזה ודיון בתעודותיה (ובה שבעה מחקרים) (ב) חקר יהודי תימן. עזרא פליישר — מעלה דמות של פייטן ארץ-ישראלי לא ידוע במאה העשירית, ר' סכן שמו, ומהדיר 14 (מ-16) פיוטי. חישוף דמותו הוא כמחקר בלשי, שהמחבר נסתייע בו בחתן-השמחה, ש"ד גויטיין. נחמיה אלוני — במאמרו מהדיר עשרה שירים שונים מגניזת קאהיר. אלכסנדר שייבר — מפרסם קטע, אשר לדעתו הוא מכתביו של הקראי סהל בן מצליה נגד הרבנים. משה גיל — מפרסם מיסמך שצדו האחד הוא מאת יפת בן דוד בן שכניה (והוא נכדו של הפייטן ר' סכן הנדון במאמרו של ע' פליישר) וצדו השני זכרון-עדות לחלום מופלא, שחלם יוסף איש סג'למאסה. נחום גולב — מפרסם שרידים ממגילת עובדיה הגר, שכבר פורסמו, אך הוא מפענחם בשיטה חדשה. מ"ע פרידמן — מפרסם קטעים חדשים של שאלות-ותשובות הרמב"ם. יהושע בלאו — דן בשמונה תופעות לשוניות בערבית-היהודית של ימי-הביניים.

חמישה מחקרים עוסקים ביהדות תימן. שלמה מורג — דן ברקע של מסורת הארמית-הכבלית הרווחת בין יהודי תימן. הרב יוסף קאפח — מפרסם חיבור פילוסופי קצר בשם 'סוד הסודות' במקורו הערבי ובתרגומו לעברית. יוסף טובי — דן במחלוקת על שיטת עיבור השנים ('מתזור רמ"ז'), שהעסיקה את חכמי תימן מן המאה ה-12 עד המאה ה-15. דב נוי — דן בעימות בין יהודים לגויים כפי שהוא משתקף בסיפורי-העם

של יהודי תימן ומוצא כי העימות הוא בסימן יריבות והתנגשות, אך שיעור סיפורי-העימות הוא נמוך יחסית ומכאן שבעיה זו לא העסיקה ביותר את יהודי תימן. יהודה רצהבי – דן בלשון הערבית של גיבורי 'היושבת בגנים' לחיים הזו. המאמר האחרון בספר מאת חוה לצרוס-יפה הוא תחום לעצמו ועניינו עמר בן אל-חטאב, 'האיש השני' בחשיבותו באסלאם אחרי מוחמד.

Shelomo Morag, Issachar Ben-Ami, Norman A. Stillman, *Studies in Judaism and Islam* — Presented to S.D. Goitein on the occasion of his eightieth birthday, Jerusalem, Misgav Yerushalayim, The Magnes Press, The Hebrew University, 1981, 382 pp. + XVI plates □

הקובץ האנגלי לכבוד ש"ד גויטיין כולל 17 מאמרים באנגלית ומאמר בצרפתית, הדנים בהבטים שונים של ההיסטוריה והתרבות של ארצות האסלאם ויהודיהן: פראנץ רוזנחאל — נאסטאביקו בסורה 17:12 (המאמר דן בבעיה לשונית בסיפור יוסף בקוראן); צ"א בושוורת — הטרימינולוגיה של תולדות הערבים בג'אהיליה, בהתאם ל'מפתחות המדעים' לחוואראזמי; י"א וידה — על מספר שאילות ממקור יהודי במסורת החאדית' השיעית; ריצי'ארד אטינגהאוזן — הסיווג של אמנות פרסית; שאול שקד — אפיגראפיקה איראנו-יהודית; סיימון הופקינס — התעודה המתוארכת הקרומה ביותר בגניזה; סטפאן רייף — בעיות ליטורגיות וכתבי-יד מהגניזה; מרק כהן — תעודות מהגניזה על מאבק בקהילה יהודית במצרים בימי נגידותו של מבורך בן סעדיה; דוד בלומנתאל — דוגמה להשפעה איסמאעילית בתימן אחרי הרמב"ם; משה פרלמן — חיבור נגד הכנסיות במצרים מן המאה ה-16; ברנארד לואיס — איגרת מאת פיקיניו מנחם; חיים בלנק — ערבית מצרית במאה ה-17 — הערות לקטעים בערבית-יהודית ב'דרכי נועם' (ונציה 1697), משה פיאמנטה — תופעות סינטאקטיות בסגנון ההיגוד של ערבית ירושלמית ב-1900; נועם סטילמן — הערות ללהג הערבי-היהודי של צפרו; ק"ל בראון — מלאח ומדינה, עיר מרוקאית והרובע היהודי בה (פורסם בתירגום עברי בפעמים 4); 'יששכר בן-עמי' — הערצת קדושים בקרב יהודי מארוקו; ידידה סטילמן — התייחסויות לנשים בחברות מסורתיות במזרח הקרוב; יעקב מ' לנדאו — אסלאמיות וחילוניות — הדוגמה התורכית.

Isadore Twersky, *Introduction to the Code of Maimonides* (Mishneh □ Torah), Yale Judaica Series Volume XXII, New Haven and London, Yale University Press, 1980, XVI + 641 pp.

חיבור זה, מאת פרופ' יצחק טברסקי מאוניברסיטת הארווארד, הוא מבוא נרחב ל'משנה תורה'. המבוא מציע ניתוח מפורט של חמשת היסודות המרכזיים בחיבורו המונומנטאלי של הרמב"ם, והם: מבנהו, היקפו, שיטת הסיווג בו, לשונו וסגנונו, השילוב שבו בין משפט לפילוסופיה. בחלק האחרון סוקר המחבר את השפעת 'משנה תורה' מאז היכתבו. הספר כולל ביבליוגרפיה נבחרת של מקורות ומחקרים. בית-ההוצאה של אוניברסיטת ייל, המו"ל של הספר שלפנינו, שוקד על פירסום תרגום אנגלי ל'משנה תורה', בלוויית פירושים, וכבר הופיעו ממנו י"ג כרכים (שני חלקים שטרם תורגמו הם 'ספר המדע' ו'ספר האהבה').

Dan Vogel, *Emma Lazarus*, Boston, Twayne Publishers, 1980, □
183 pp.

אמה לאזארוס (1849-1887) המשוררת היהודייה האמריקנית ממוצא ספרדי, ודאי אינה משוררת לא-ידועה, ולו בשל שירה 'הקולוסוס החדש' ששורות ממנו חרותות על פסל החרות בניו-יורק. גם כמה חיבורים העוסקים בדמותה ובכתביה נתפרסמו ברבים. אמנם יש דעות שונות בדבר ערך שיריה, אך לא זו הנקודה שאנו מבקשים להבליט בסיקורת קצרה זו. הרבה פחות ידועים משירתה הם כתביה היהודיים הציוניים. אלה כוללים במיוחד שורה של מסות, מהן נדפסה בספר רק הסדרה *An Epistle to the Hebrews*, אך רבות אחרות פזורות עדיין בכתבי-עת. הגותה בעניינים יהודיים (המבטאת בין היתר גאווה על ייחוסה היהודי הספרדי) וכן קריאתה ליהודים לעלות לארץ-ישראל ולכונן (בה) לאומיות עצמאית לא היו אפיוזדה בחייה הקצרים. דומה כי הנקודה היהודית והציונית מודגשת במיוחד בספרו של דן פוגל, ועל כך ראוי הוא לשבח. אך פרק זה עדיין מחכה למחקר ממצה, כשם שכתביה היהודיים של א' לאזארוס עדיין מצפים לגאולה ואף לתרגום לעברית.

Harriet Pass Friedenreich, *The Jews of Yugoslavia—A Quest for Community*, Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1979, XIV + 323 pp. □

מחקר על הקהילות היהודיות שבערים סאראייבו, בלגראד וזאגרב שביוגוסלאביה במאה ה-20. הספר מדגיש את רב-גוניתה של יהדות יוגוסלאביה, ויש בו נתונים סטטיסטיים רבים, תעודות משפטיות בתרגום אנגלי, ביבליוגרפיה, מפות ואיורים.

Louis Rapoport, *The Lost Jews—Last of the Ethiopian Falashas*, New York, Stein and Day, 1979, XII + 252 pp., illustrations, maps. □

בספר זה כלולה קריאה נרגשת להציל את יהודי אתיופיה, הפלשים, מסכנת השמדה. הספר משלב סקירה על ההיסטוריה שלהם עם תיאורים של אישיהם היום. הוא שם דגש על המחבלים של ממשלת ישראל ושל האירגונים היהודיים בעולם בהצלת הפלשים.

Michael Pollak, *Mandarins, Jews and Missionaries—The Jewish Experience in the Chinese Empire*, Philadelphia, The Jewish Publications Society of America, 1980, XVIII + 436 pp., maps + illustrations. □

המחבר סוקר את הידוע על יהודי סין, במיוחד יהודי קאי-פנג, ומבליט את ההדים באירופה לגילוי יהודים אלה במאות ה-17-20. בספר איורים רבים, מפות וביבליוגרפיה.

ספרות

□ שלמה אביו, אנתק מדרגות, תל-אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תש"ס, 148 עמודים.

פרקי ילדות באיזמיר, בקהילה יהודית המצויה בתהליך התחלשות מאחר שרוב חבריה עולים לישראל. הספר 'כובש' לפרוזה העברית טריטוריה והווי יהודי, שלא תוארו בה עד כה. עם זאת אין ייחודו של הספר בתיאורי הווי ופולקלור, אלא בלשון עשירה ואישית ובתיאורים דקים של דמויות, הלכּי־נפש ומראות. זהו ספר ראשון בפרוזה מאת המחבר (יליד איזמיר), וקדמו לו שלושה ספרי־שירה.

□ עזרא כהן, ירושלים שבלב – סיפורים מקוריים מהווי המציאות בעבר ובהווה, הוצאת המחבר (תשמ"א), 208 עמודים. הקדימו מבואות: ישראל ישעיהו, שלמה בן-שלום, רצון הלוי.

אסופה של 14 סיפורים, אשר, פרט לראשון, מתוארים בהם היהודים הכפריים בתימן, שחיהם תוארו בספרות פחות מאשר חיי היהודים בצנעא ובערים אחרות. נראה כי היהודים הכפריים חיו בקרבה אל הטבע ויחסי המוסלמים אליהם היו טובלניים יותר. קווים אלה בולטים במיוחד בשני הסיפורים 'החליל' ו'הדיה', שהם הטובים בקובץ. מורים המבקשים סיפורים על חיי ילדות בתימן ראוי שיתנו דעתם על שני סיפורים אלה.

□ עזרא כהן, יציאת תימן – עלילות מחיי יהדות תימן ומאבקה לעלייה לישראל, הוצאת המחבר, תש"ס, 270 עמודים.

תיאור של פרקי־חיים בעדן ובדרך אליה, בשלב שקדם לעלייה ההמונית של יהודי־תימן לישראל. פרקי־חיים אלה ממחישים את המאבק העיקש של יהודי־תימן לעלייה, את ההסתננות תוך סיכון החיים לעדן בכל דרך אפשרית, את הסבל בדרכי הבריחה, את המחסור, הציפייה, החיים במחנה 'גאולה'. העלילות המתוארות מעניינות, אך פרקי־העלילה משולבים כאן בפרקי רפורטאז'ה ובקטעים רתוריים רבים ושילובם אינו עולה יפה, גם התווית 'רומאן עלילתי הסטורי' שניתנה לספר בדש־העטיפה אינה הולמת אותו. עזרא כהן הראה יכולת כתיבה, בספרו לתומו, וחבל שספר זה לא ניתן במסגרת ההולמת את המתואר ואת יכולתו של הכותב.

□ יואב חייק, עיגול לפנים עיגול, שירים, תל-אביב, ספריית פועלים, תשל"ט, 70 עמודים.

ככמה שירים בקובץ מועלית הזהות־העצמית של המחבר, וכולט בהם השיר 'כרטיס ביקור' ('אני מן המזרח / כל השמש נקוּתה בעיניי / ורגליי הולכות ומעריכות // שפת אמי ערבית / ושפת אס־אמי קווים על כף היד / ועברית אלם אבי / כתובות על הקיר בעיניי השחורות / חלומות בלונדיניים / אני שומע באך / ודמי מעשן נרגילה גונב / את אום כולתום כמו שחזרזרה // וגו'...). בשירים אחרים מתואר הרקע המשפחתי של הכותב והווי המזרח.

יואב חייק נולד בכגדאד בשנת 1935, וזהו קובץ שירים שלישי שלו.

□ שלום מדינה, משא ישראל — מבחר שירי הגות וגאולה (תרצ"ה-תש"ם), תל-אביב, הוצאת 'אבנר', תש"ם, רח עמודים.

זהו ספרו השלישי של ש' מדינה — קדמו לו הרומאנים 'המשיח מתימן' ו'החטופה' — וגם בו ניכרת תרבותו הלשונית. השירים כתובים בנוסח ישן (לרבות שירים בנוסח אזהרות, נוסח הקליר או שירים הממשיכים את מסורת שירת ספרד), מהם המגיבים על אירועים כלליים כמו מלחמת-העולם השנייה, השואה, האירועים בארץ ומהם שירי-יחיד. אין כאן שירים עם תמאטיקה יהודית תימנית ישירה, אך המסורת של יהדות זו ניכרת בלשון, בניקוד ובחומרים אחרים בשירים.

□ טוביה סולמי, עד עלות השחר, שירים, תל-אביב, הוצאת אפיקים, תשמ"א, 106 עמודים.

זהו ספר-שירים רביעי לסולמי וכמו בספרים קודמים שלו, במיוחד ב'שתי גדות למצוררה', מרובים בו שירים הנותנים ביטוי להווי הפרבר העירוני המאוכלס תימנים. שירי הפרבר מרוכזים במדור הראשון בספר, 'אידיליות תימנית', ונראה כי יותר מאשר בקבצים קודמים, מבוטא בהם הרצון להיאבק לשינוי, ולא רק לתנות את המצוקה והתיסכול שבחיים אלה. לשון השירים עשירה ומשובצת עברית בנוסח יהודי תימן, במיוחד בניקוד. נוסף להיבט זה שבלשון, עשויה שירתו בכללה לעורר עניין בעיקר בתמאטיקה שלה. לספר השירים נספח מאמר מאת יהודה עמיר על שירתו של ט' סולמי.

□ עזרא מורד, אוהלים, שירים, תל-אביב, הוצאת אל"ף, תשמ"א, 48 עמודים. רוב השירים בקובץ הם: מהווי המעברה בשנותיה הראשונות, חיי העולים וההווי בישובי פיתוח. החיים הקשים והסבל הרב מתוארים כמציאות שחלפה וכבר מצאה את תיקונה. אם יש אצבע מאשימה בשירים היא מושטת כנגד אטימות-לב של יחידים. השירים עשויים לעורר עניין מבחינה תמאטית בלבד. דפי הפרוזה המעטים שבספר, כגון תיאור העברת העולים להתיישבות בקאסטינה, דווקא הם, בפרוזה הפשוטה ללא יומרות ספרותיות, מרשימים.

□ אליהו גוילי, נרקיס בלי אגם, שירים, ירושלים תשל"ט, 63 עמודים.

□ Howard Schwartz, Anthony Rudolf (editors), *Voices Within the Ark—The Modern Jewish Poets, An International Anthology*, New York, Avon Books, 1980, XXXVII + 1210 pp.

זו אנתולוגיה המבקשת לייצג ממיטב השירה שכתבו יהודים במאה העשרים בכל הלשונות. הקובץ כולל שירים מאת 400 משוררים הנמנים עם יותר מ-40 אומות, ששיריהם נכתבו במקורם כ-23 לשונות, וכאן הם ניתנים באנגלית, בארבעה מדורים לשוניים: עברית, יידיש, אנגלית, שאר לשונות. בקובץ 26 משוררים ממוצא ספרדי ומזרחי — למעט המשוררים העבריים — והם: אנגלית — מיכאל קאסטר, סטפאן לוי אדוארד רודיטי (שלושתם מארה"ב); א' אלוארז, אסא בנווניסטי (מאנגליה); נסים אזקאל (מהודו); אמהאריט — יוסף דאמאנה בן ישק (ישראל); ערבית — שלום כתב, שמואל מורה, דוד צמח, אנואר שאול (ישראל); צרפתית — אדמון ז'אבס

(מצרים-צרפת), ריול (תוניסיה); יונית — יוסף אליה; איטלקית — אלדו קאמרנו, פראנקו פורטיני, פרימו לוי, רוסאנה אומרס, אומברטו סבא; איטלקית-יהודית — קרשנצו דל מונטה; ספרדית-יהודית — יצחק דה-בוטון, רחל קאסטלט, קלאריס ניקודסקי; סרבו-קרואטית — מוני דה בולי; תורכית — מוסה מוריס פרחי, יוסף חביב גרו.

הערכת עקרונות הבחירה של השירים ומיבחר המשוררים והשירים היא מעבר למסגרת של סיקורת זו. אך ראוי לציין כי הקובץ אינו מקיף את כל הלשונות שבהן כתבו יהודים בתפוצה הספרדית והמזרחית שירה כמאה העשרים.

□ Ada Aharoni, *From the Pyramids to Mount Carmel and Metal and Violets*, Poems, Tel-Aviv, Eked Publications, 1979, 159 pp.

ד"ר עדה אהרוני נולדה בקאהיר, מצרים, עלתה לישראל ב-1950 ושימשה מרצה לספרות באוניברסיטת חיפה. הספר שלפנינו הוא קובץ-שירים רביעי שפירסמה באנגלית, ובחלק ניכר מהשירים (במיוחד בחלק הראשון, 'שירי מלחמה ושלום', וכן בחלק החמישי בספר, 'מכתבים מישראל למצרים'), מורגש רקע גידולה של המשוררת.

קבצים

□ צבי יהודה (עורך), *מבבל לירושלים* — קובץ מחקרים ותעודות על הציונות והעלייה מעיראק, תל-אביב, הוצאת מרכז מורשת יהדות בבל, המכון לחקר יהדות בבל, תשמ"א, ב + 229 + 5 עמודים.

שלושה מדורים בקובץ זה. המדור הראשון דן בעלייה ובהעפלה מעיראק לא"י, ובו מאמרים ומחקרים מאת: צבי יהודה, שאול סחייק, ישראל שניאור, שלמה הלל, מרדכי בן-פורת, יצחק בצלאל. המדור השני עניינו המחותרת החלוצית בעיראק, ובו מחקרים וזכרונות מאת: יוסף מאיר, שלום דרוויש, עמנואל נחתומי, אלי שרון, רינה דלומי, עובד יוסף. במדור השלישי ניתנות 22 תעודות על הציונות בעיראק, והן מלוות הערות ומבואות בידי צבי יהודה.

המאמרים בקובץ אינם אחידים בסוגם, יש בהם דבריי-מחקר מובהקים ובצדם זכרונות ומאמרים שאינם מלווים הערות ואפארט מדעי. אך הקובץ בכללו ענייני ומגובש, גם התרכזותו בנושא אחד מוסיפה לעניין שבו.

□ דוד סיטון (עורך) ומ"ג אלימלך (ראש המערכת), *שבט ועם*, סדרה שניה ד (ט), הוצאת ועד עדת הספרדים בירושלים, תשמ"א, 403 + 33 עמודים.

כותרת-המשנה של 'שבט ועם' שונתה מ'במה לבריור בעיות חברה ותרבות של יהדות ספרד והמזרח בארץ ובגולה' ל'במה לספרות ולמחקר היסטורי וחברתי של יהדות ספרד והמזרח בישראל ובתפוצות'. ואכן במה זו, שהכרך הראשון שלה (נתפרסם בשנת תשי"ד) עיקרו היה דברי פובליציסטיקה, כירורים אקטואליים וכיוצא"ב הפכה להיות לבמה שחלק נכבד בה לדברי מחקר, לרבות מדורים כמו 'במעגלי חינוך' ו'חברה' שיש להם זיקה לעניינים שבאקטואליה. בכרך זה גם מתפרסמים לראשונה דברי מחקר בלועזית (מאת ס"א ארמיסטד ו"ר סילברמן ומאת ח"ו ספיחה). ואף זו, בכרך שלפנינו, יותר מאשר בעבר, כלולים מחקרים וסיקורות על התרבות היהודית הספרדית-מזרחית בתקופה הקלאסית.

בכרך שלפנינו – סיפורים ושירים (מאת ד' סיטון, י' בר-משה, א' כהן, ר' סהר, ה' חקק, ג' אלישע, ב' חקק, י' גורל, י' אורעד); מסות וסיקורות בענייני ספרות (מאת מ"ג אלימלך, ד' ירדן, י' דוד, א"ע גרוזן-קיווי, מ' מסורי-כספי, ל' חקק, א"ח אלחנני, ש' מורה, י.ב.מ., דב נוי, ע' שנהר); מחקרים על קהילות שונות (מאת ד' קארפי, א' נצר, ר' קשאני, ב"צ יהושע) במעגלי חינוך (מאת י' פאור, נ' יושע, י' קציר); חברה (מאת א' חיים, א' יפה). מאמרים נוספים מאת א"ח אלחנני וא' אלקלעי. עוד בקובץ מפתח לתשעת הכרכים של 'שכט ועם' (מאת ר' קשאני).

□ חביב שמעוני (עורך), התחדשות – כתב-עת של יהודי כורדיסטאן בישראל, כרך ד, ירושלים, הוצאת הארגון הארצי של יהודי כורדיסטאן בישראל, תשמ"א, 232 עמודים.

בכרכים הקודמים כן גם בכרך זה של 'התחדשות' מצוי חומר מגוון על יהודי כורדיסטאן. מדורי הספר (והם קבועים בכל הכרכים, עם שינויים קלים) הם: כורדיסטאן, הארץ, תושביה ויהודיה; התנחלות בארץ; אנשים ודמויות מן העבר ומן ההווה; מן המקורות ומנכ"ל העבר; הסהרנה; דעות; תגובות והגיגים; ועוד. גם דברים שכבר נדפסו בעיתונים ובכתבי-עת נדפסים שנית בכרכים אלו, וכחלקם ראויים הם לכך. החשיבות שבכתב-עת זה בכך שהוא מוסיף על ידיעותינו על עדה שלא נכתב עליה הרבה.

עזר

□ Victor Klagsbald, *Catalogue des manuscrits marocains de la collection Klagsbald*; Index établis par Robert Attal, Paris, Centre National de la Recherche Scientifique, Etudes de Paléographie Hébraïque, 1980, 156 pp. + XIII planches.

הקאטאלוג מתאר בפירוט 57 כתבי-יד מן המאות 17-19 ממארוקו שבאוסף קלאגסבאלד ויש בו 9 מפתחות מפורטים. ייחודו של הקאטאלוג בתיאורו את כתבי-היד עמוד אחר עמוד. בולט במיוחד כ"י של 'משפט וצדקה ביעקב' לר' יעקב אבן צור.

מקראות

□ אילנה זוהר, סיפורי-עם של עדות-ישראל – חוברת עבודה. מהדורה שלישית, ירושלים תש"ם, משרד החינוך והתרבות, המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח, 54 עמודים.

סיפורי-עם, 7 מהם של עדות ישראל במזרח, סדורים לפי נושאים ומלווים הצעות דידיאקטיות, הערות וכיבליוגראפיה. מיועד לתלמידים בכיתות ה'-ט'.

□ מנחם בר-שרועי, בסודם של 'יקירי-ירושלים' – מעשים, חוויות, זכרונות (א), ירושלים, הוצאת ראובן מס, תש"ם, 176 עמודים.

התואר 'יקיר ירושלים' ניתן מדי שנה זה 13 שנה לשנים-עשר אזרחי העיר. בספר זה מסופר על 17 מה'יקירים', כמחציתם יהודים מזרחיים וספרדיים (א"ח אלחנני, מ"ח אלישר, ד' בנבנישתי, א' חסידוף, צ' יפת, ד' סיטון, א' פרנקו).